

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри музичного мистецтва Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Єременко Ольги Володимирівни
на дисертацію ТАО Є «**ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ
ТОЛЕРАНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена тим, що дисертант порушує проблему формування інтеркультурної толерантності підлітків, оскільки заклади загальної середньої освіти мають потужний потенціал для виховання інтеркультурно толерантної особистості, здатної підтримувати інтеркультурну взаємодію та комунікацію на засадах толерантності й поваги до представників інших культур. Необхідність виховання такої особистості задокументована в низці державних документів, а саме: Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про позашкільну освіту» (2021), Концепції «Нова українська школа» (2016) тощо.

Актуалізують досліджувану проблему і виявлені ТАО Є суперечності між: суспільною значущістю інтеркультурної взаємодії в українському суспільстві, зумовленою об'єктивними процесами його культурної диверсифікації, та недостатнім теоретичним осмисленням означеного феномену педагогічною наукою; наявністю потужного потенціалу засобів музичного мистецтва для формування інтеркультурної толерантності підлітків та недостатньою розробленістю механізмів їх використання закладами загальної середньої освіти; необхідністю формування інтеркультурної толерантності підлітків та відсутністю обґрунтованої методики, що оптимально забезпечує вирішення даного цільового комплексу.

У цьому контексті актуальність рецензованого дослідження Тао Є «Формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва» не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри музичного мистецтва ННІ культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка з тем «Україна у світовому мистецькому просторі: діалог культур» (реєстраційний номер 0119U103419, до 12.2021 р.) та «Теорія та методика підготовки фахівців у контексті інноваційного розвитку мистецької освіти» (реєстраційний номер 0122U000265). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 9 від 01.03.2021 р.) та уточнено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 20.12.2021 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Грунтовний аналіз дисертаційної роботи виявив, що дослідження окресленої проблеми є цілісним, системним і повним, оскільки автором науково обґрунтовано як науково-теоретичні основи, так і методику формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва з експериментальною перевіркою її ефективності.

У дисертації здобувачем розглянуто сутність інтеркультурної толерантності підлітків та потенціал засобів музичного мистецтва, що дозволяє глибше осягнути сутність досліджуваного феномену на сучасному етапі.

Ядром дисертаційної роботи є розроблена й обґрунтована методика формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва, яка базується на таких педагогічних умовах, як актуалізація пізнавального інтересу підлітків до вивчення творів музичного мистецтва представників різних народів як засобу формування інтеркультурної

толерантності підлітків; створення в закладі загальної середньої освіти середовища, сприятливого для формування інтеркультурної толерантності підлітків на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності; застосування на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності комунікативних технологій та діалогічних методів формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва; упровадження різноманітних форм групової роботи для створення інтеркультурного діалогу на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності.

Дисертантом експериментальним шляхом підтверджено ефективність авторської методики формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва та доцільність її впровадження в освітній процес закладу загальної середньої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем.

Задля досягнення поставленої мети Тао Є визначає і розв'язує конкретні науково-дослідницькі завдання в межах обраної проблематики. Наукова новизна рецензованого дослідження є беззаперечною, оскільки автором уперше у вітчизняній педагогічній науці інтеркультурну толерантність підлітка досліджено як цілісний психолого-педагогічний феномен, охарактеризовано типи толерантності (зовнішня та внутрішня; природна, моральна та етична; міжособистісна, міжконфесійна, міжкультурна, міжетнічна та міжсоціальна); з'ясовано потенціал засобів музичного мистецтва для формування інтеркультурної толерантності підлітків; обґрунтовано методику формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва, основу якої становлять: принципи (інтеркультурної спрямованості освітнього процесу в загальноосвітній школі в урочній та позаурочній діяльності; наступності у формуванні інтеркультурної толерантності підлітків у процесі вивчення творів музичного мистецтва на уроках та в позаурочній діяльності; стимулювання самостійної активності, самовиховання та формування свідомої поведінки в стосунках з іншими людьми; вільного вибору

культурної ідентичності підлітка; діалогічності й рефлексивності) та педагогічні умови (актуалізація пізнавального інтересу підлітків до вивчення творів музичного мистецтва представників різних народів як засобу формування інтеркультурної толерантності підлітків; створення в закладі загальної середньої освіти середовища, сприятливого для формування інтеркультурної толерантності підлітків на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності; застосування на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності комунікативних технологій та діалогічних методів формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва; упровадження різноманітних форм групової роботи для створення інтеркультурного діалогу на уроках мистецтва та в позаурочній діяльності); виокремлено критерії (когнітивно-ідентифікаційний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-оцінний, поведінковий) та відповідні показники сформованості в підлітків інтеркультурної толерантності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях.

На основі аналізу тексту дисертаційної роботи можемо зробити висновок щодо обґрунтованості її наукових положень і висновків. Цілком релевантними вважаємо застосовані методи наукового пошуку, а саме: *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація науково-педагогічних праць, присвячених дослідженню проблеми інтеркультурної толерантності підлітків; аналіз позитивних концептуальних ідей педагогічного досвіду задля виявлення й конкретизації сутності та структури інтеркультурної толерантності, визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного феномену; моделювання – з метою розроблення й теоретичного обґрунтування організаційно-методичної моделі формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва; *емпіричні*: методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, інтерв'ювання учасників освітнього процесу основної школи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для

діагностики стану й визначення рівнів сформованості інтеркультурної толерантності підлітків, експериментальної перевірки ефективності розробленої методики; *статистичні*: методи статистичної та математичної обробки результатів експериментального дослідження, поданих у вигляді таблиць і рисунків задля підтвердження ефективності запропонованої методики.

Вагомою є апробація результатів дисертаційного дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях: міжнародних науково-практичних конференціях: «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (Суми, 2021; 2022, 2023, 2024); «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (Суми, 2022), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (Суми, 2022; 2023, 2024); «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи» (Суми, 2022; 2023, 2024), «Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи» (Кривий Ріг, 2023).

Значення для науки і практики отриманих результатів.

Дисертаційна робота Тао Є містить раніше незахищені положення, а обґрунтовані результати розв'язують актуальну проблему. Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю використання представлених положень, висновків і рекомендації під час здійснення навчально-виховного процесу у закладах загальної середньої та позашкільної освіти, у розробці методичних рекомендацій. Розроблені діагностичні та розвивальні методики для формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва можуть бути рекомендовані для використання в музично-педагогічній практиці закладів освіти України та Китаю.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

На позитивну оцінку заслуговує ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Їхня достовірність та новизна підтверджуються

конкретним змістом і результатами дослідження. У вступі дисертаційної роботи чітко окреслено науковий апарат дослідження, мета і завдання узгоджені зі структурою та висновками роботи. Загальні висновки є вмотивованими, ґрунтуються на результатах, викладених послідовно в трьох розділах дисертаційної роботи, розкривають зміст проведеного дослідження й узгоджуються з окресленими у вступі завданнями. Означене засвідчує той факт, що мета кваліфікаційної праці досягнута. Додатки суттєво доповнюють основний зміст дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за доцільне висловити в дискусійному плані деякі зауваження та побажання.

1. У межах розгляду теоретичних засад формування формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва варто було детальніше зупинитися на характеристиці особливостей закладу загальної середньої освіти як середовища формування інтеркультурної толерантності підлітків.

2. Характеризуючи потенціал засобів музичного мистецтва, доцільно було би класифікувати його за видами та жанрами.

3. Вважаємо, що автору варто було детальніше висвітлити особливості роботи з підлітками в умовах дистанційного навчання.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження представлено в 7 публікаціях, серед яких 5 – одноосібних, з них: 3 наукові статті у фахових виданнях, 4 праці апробаційного характеру. Аналіз наукових робіт здобувача, зазначених у списку опублікованих праць за темою дисертації, дає можливість стверджувати, що представлені роботи повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам.

Дисертація Тао Є «Формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

У кваліфікаційній праці представлено теоретичне обґрунтування та запропоноване нове розв'язання проблеми формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва. Обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначено сутнісний зміст основних понять дослідження. Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст кваліфікаційної праці відповідає спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Тао Є «Формування інтеркультурної толерантності підлітків засобами музичного мистецтва» відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
СумДПУ імені А.С. Макаренка

Ольга Єременко

